

Ród von Steglitz (Szczygliczów?) w ziemi stargardzkiej i w Nowej Marchii w średniowieczu

Edward Rymar
Pyrzyce
erymar@interia.pl

Abstrakt

W artykule omówiony został ród rycerski von Steglitz (Szczygliczów?) z pogranicza ziemi stargardzkiej i Nowej Marchii. W oparciu o wzmianki źródłowe omówiono historię rodu ze szczególnym uwzględnieniem jego stanu posiadania w ziemi stargardzkiej. Nie wiadomo, w jakich okolicznościach otrzymali oni lenno szadzko-dobrzańskie, nastąpiło to jednak zapewne przed 1336 r. Ród po połowie XV w. nie jest odnotowany w księstwie pomorskim i w Nowej Marchii.

Abstract

The article discusses the von Steglitz (Szczyglicz?) family of knightly lineage from the border of Stargard Land and the New March. The history of the family was discussed on the basis of references in written sources, with a particular consideration of the title to estate in Stargard Land. The circumstances in which the family was enfeoffed with Szadzko and Dobrzany Land are unknown, it could be presumed, however, that it must have taken place before 1336. The last record of the family in the Duchy of Pomerania and the New March dates back to the mid-15th century.

Słowa kluczowe

ziemia stargardzka, Nowa Marchia, rody rycerskie, ród von Steglitz

Keywords

Stargard Land, New March, family of knights, family of von Steglitz

We wschodniej połaci średniowiecznej ziemi stargardzkiej, w rejonie Szadzka, Dobrzan, Wapnicy – po pomorskiej stronie – oraz nieco dalej na wschodzie w Reczu, już w Nowej Marchii, do roli konkurentów Wedłów krzywnickich wyrastała w pewnym okresie średniowiecza rodzina von Steg(e)litz¹.

Kiedyś w naszej literaturze pomorzoznawczej, w związku z manierą sławizowania pomorskich nazwisk i nazw miejscowych, usiłowano zrobić z tej rodziny swojskich Szczygliczów, ród rycerski rodzimego, kaszubskiego pochodzenia. Rzecz to pewna,

¹ W polskiej literaturze historycznej rodowi najwięcej miejsca przeznaczył G.J. Brzustowicz (2004, 322-326).

że nazwa miejscowa i rodowa Steg(e)litz to nazwa słowiańska nakazująca skojarzenia ze szczygłem (*Carduelis carduelis*), chronionym ptakiem śpiewającym. Ewentualne wątpliwości w sprawie powyższego skojarzenia rozwiewa zresztą herb rodu. To tarcza srebrna z dwoma poprzecznymi pasami, a w klejnocie (na hełmie) między dwoma srebrno-czerwonymi trąbami (rogami bawołu) widoczny jest szczygieł² (ryc. 1.)

Tymczasem w czasach historycznych, tj. źródłami oświetlonych, jest to wyraźnie stara już, ale niemiecka rodzina pochodząca z hrabstwa Dornburg w północnej Turynii, na południe od Magdeburga. Robiąc karierę w służbie biskupów i margrabiów brandenburskich, pozostawiała ślady swej wędrówki na północ i wschód. Nową siedzibą rodu stała się w XII w. wieś Stegelitz w Starej Marchii (Altmark) koło miasta Tangermünde i Klein Stegelitz w kraju magdeburskim między Burgiem i Möckern (*Parvum Stegelitz*, 1306), potem wieś Stegelitz w Marchii Środkowej (Mittelmark) koło Berlina, wreszcie na północy Stegelitz w Marchii Wkrzańskiej (Uckermark) koło Templina. Brak podobnej miejscowości na wschód od Odry w stargardzkim kraju, bo też Steglitzowie – czyżby Szczyglice (?) – pojawili się tam dość późno, gdy czas średniowiecznej kolonizacji Pomorza z udziałem żywiołu niemieckiego był już zakończony i sieć osadnicza była w zasadzie kompletna.

Henryk (I), Bartłomiej i Alberyk z najstarszej znanej generacji to burgmani (rycerze zamkowi) biskupa czy margrabięgo brandenburskiego Ottona II w Brandenburgu przy czynności biskupa brandenburskiego Norberta (lata 1192, 1194)³, a Henryk już sam przy czynnościach w Brandenburgu margrabięgo Ottona II, ale na rzecz kapituły brandenburskiej (1197 r.) i biskupa tamtejszego (lata 1198, 1208), był też ławnikiem w sądzie Balderyka II, hrabiego z Dornburga (1214 r.)⁴. Zapewne synami tego ostatniego byli bracia Zygfryd (I) i Konrad. Pierwszy został wymieniony po wójcie ze Spandau na końcu listy świadków czynności biskupa brandenburskiego Baldwina (1215 r.) i przy czynności Henryka, hrabiego Anhalt, ale jako kuratora młodych margrabiów brandenburskich Jana I i Ottona III (1225 r.), jednak i on związany był nadal jako burgman z biskupem, bo wystąpił także przy czynności biskupa Gernanda (1225 r.) i znów z bratem Konradem (1226 r.), który też przy biskupie w 1227 r. w Brandenburgu⁵.

Od XIII w. Steglitzowie należeli do rodów Mittelmark/Marchii Środkowej (ziemie barnimska i teltowska) i południowej ziemi wkrzańskiej nabytej przez margrabiów od Barnima I pomorskiego etapami (ok. 1230 r. i w 1250 r.). Tam też w ziemi teltowskiej k. Berlina była wieś Stegelitz (dziś Berlin-Steglitz). W latach 1232-1269 przy czynnościach prawnych występował Henryk (II): przy lokacji miasta Spandau (1232 r.), z bratankiem Henrykiem (III) w 1242 r. nadał wieś Arnsdorf klasztorowi

² Müilverstedt 1880, 90, tab. 54; 1894, 95; Brzustowicz 2004, 326; 2010, 226.

³ Podehl 1975, 515; CDB VIII, 121.

⁴ CDB VII, 468-469 (1197 r.); VIII, 124 (1197 r.); X, 187 (1198 r.); VIII, 126 (1208 r.). O ich roli w Brandenburgu zob. Assing 1993, 132 i n.

⁵ CDB VIII, 131 (1215 r.), 140 (1225 r.); VI, 399 (1225 r.); VIII, 141 (1226 r.), 142 (1227 r.).

cystersów w Lehnin, stał w 1243 r. na czele świadków przy nadaniu dla miasta Stendal i w 1248 r. przy zakładaniu miasta Lychen w ziemi wkrzańskiej. Od 1250 r. po układzie margrabiów z księciem pomorskim Barnimem I w (Hohen-) Landin Henryk stał się też poddany margrabiów w pozyskanej wtedy ziemi wkrzańskiej. Otrzymał w lenno zamek Brussow z okolicą i już 18 stycznia 1251 r. był obecny przy Janie I w trakcie potwierdzenia prawa miejskiego Prenzlau. Sam w 1259 r. opodał granicy z Pomorzem, bo w Brussow, fundował miasto na wzorach miasta Prenzlau, nadając mu 60 łanów. W 1260 r. wystąpił jako świadek we wsi Wollin przy rezygnacji biskupa kamińskiego Hermana ze wsi Klockow na rzecz margrabiów⁶. W generalnej konfirmacji przez margrabiów 2 lutego 1267 r. stanu posiadłości klasztoru cysterek w Mariensee przy jez. Papstein w ówczesnej ziemi barnimskiej (na pograniczu z wkrzańską) znalazło się i nadanie Henryka dochodu w zbożu we wsi Grimme k. Prenzlau⁷.

W ziemi wkrzańskiej siedzibą rodu stała się też wieś Stegelitz. W 1269 r. Henryk II stał się fundatorem klasztoru cysterek w Marienpforte (*porta Sancte Marie*) koło Boitzenburga (ok. 20 km na zachód od Prenzlau), uposażając go we wsiach Marienfliess, Stegelitz, Hessenhagen, dochodem z młynów dworu w Sukowe przy stawie Savin i innymi⁸.

Widocznie przedstawicielem następnej generacji był Jan I. Bywał przy czynnościach margrabiów: w Havelbergu (1275 r.), w Werbellinie przy nadaniu dla klasztoru w Mariensee/Chorin i we Freienstein przy zapośredniczeniu układu hrabiów Schwerin, w którym Helmold zrezygnował na rzecz brata Guncelina z ziemi *Novum Zwerin/Zwierzynek* na płd. od Reska (1276 r.), w Tangermünde (lata 1276, 1278), Gerswalde (1278 r.), Stendalu (1279 r.). W Neuendorf (9 października 1281 r.) znalazł się na czele listy świadków przy nadaniu dla klasztoru w Chorin, następnie w Chojnie (25 kwietnia 1282 r.) przy potwierdzeniu dóbr klasztoru kołbackiego, w Tangermünde (20 maja 1282 r.) i 5 lipca 1282 r. w Gerswalde, 30 listopada tego roku wymieniony w przywileju dla miasta Prenzlau jako stolnik margrabiów linii starszej, w Torgelow (13 stycznia 1283 r.) w układzie z biskupem kamińskim obok Borka (z Łobza), w lesie koło Rathenow (26 maja 1283 r.), gdzie margrabiowie Otto IV i Konrad nadali winnicę Wolrabowi i Rotgerowi, synom rycerza Gerarda Gelekopa. W okresie od 1283 r. do lata 1284 r. uczestniczył w walkach z Pomorzanami, w tym w rejonie Wkryujścia, 1 listopada 1286 r. był świadkiem w Angermünde⁹, zatem jako nadal wysokiej rangi dworski urzędnik. Konteksty przemawiają za tym, że do 1286 r. Steglitzowie na wschodzie nie przekraczali z lennami Odry. To skłania ku przyglądaniu się losom następnych przedstawicieli rodu aż do uchwycenia momentu osiedlenia się w Nowej Marchii i w ziemi stargardzkiej położonej po 1295 r. w obszarze księstwa wołogoskiego.

⁶ CDB XI, 1 (1232 r.); VIII, 15; X, 200 (1241 r.), 201 (1242 r.); XV, 11 (1243 r.); XIII, 317 (1248 r.); XXI, 89; XI, 4 (1251 r.); B I, 68 (1260 r.); Heinrich 1995, 148 (1259 r.); Schwarz 1995, 148 (1259 r.).

⁷ CDB XIII, 212 (1267 r.); zob. w tej sprawie: Schmidt 1928, 337-339.

⁸ CDB XXI, 1.

⁹ CDB XV, 22 (1275 r.); XIII, 220 (1276 r.); VI, 15; V, 41; XV, 23; B VI, 15 (1276 r.); V, 41 (1278 r.); XXI, 94 (1278 r.), 88; XXII, 373 (1279 r.); V, 43 (1281 r.); XXII, 223 (1281 r.); CDB XV, 27; V, 45; VIII, 183; XI, 27; XVIII, 2; XXI, 95 (1282 r.); XXI, 449 (1283 r.); XIII, 319 (1286 r.).

Wiele przekazów posiadamy następnie o trzech braciach czy kuzynach: Henryku (IV), Bertramie (I) i Henningu (I). Tylko hipotetycznie doliczam do nich Jana II, plebana w Prenzlau (9 lutego 1299 r.) i fundatora ołtarza w tamtejszym kościele, jako zmarłego wspomnianego przez biskupa kamieńskiego w 1336 r.¹⁰

Rycerz Henryk (IV Starszy), pozostawał na dworze margrabiów linii starszej, obecny przy licznych ich czynnościach w latach od 1292 r. do co najmniej 1319 r.: dla kościoła w Stendal (na końcu listy świadków w 1292 r.), w Angermünde (1293 r.), w Prenzlau (lata 1294-1296), w Rathenow (1294 r. na czele listy świadków; 1295 r.), w Torgelow (1298 r.), w Sandau (1300 r.), przy czynności dla klasztorów w Seehausen, Marienpforte (1295 r.), miasta Prenzlau (1296 r.), w Bötzwow (1298 r.), Stendal (1297 r.)¹¹. Obok Henninga von Blankenburga 14 lutego 1302 r. był mediatorem (sędzią-rozjemcą) z *diessesits der Oder*, tj. na zachód od rzeki Odry, w sporze margrabiów z księciem szczecińskim Ottonem reprezentowanym w tych mediacjach przez Ludekina i Hassona Wedlów. Był z (bratem) Bertramem w Dankowie 14 września 1303 r. przy zakładaniu miasta Kalisz (Pomorski) i cztery dni później wraz z Henningiem (niżej) w Dobiegniewie obok panów nowomarchijskich przy układzie sojuszniczym margrabiów z biskupem kamieńskim Henrykiem¹². Jako stolnik nadworny, wraz z Mikołajem von Buch, margrabiów Ottona IV ze Strzałą i Waldemara w latach 1304-1308 nadal występował często przy ich czynnościach, w tym 25 września 1305 r. w Dobiegniewie przy czynności dla cystersów z Bierzwnika, dwukrotnie w 1307 r. po Ludolfie v. Wedel na liście świadków¹³, nadal do 1319 r. wielokrotnie pełniąc widocznie ważne funkcje dworskie przy tych margrabiach askańskich, zwykle w czołowej grupie świadków, np. w 1314 r. zaraz po stolniku Günterze hr. Käfernburg, również przy czynnościach dotyczących spraw na wschód od Odry: nadanie joannitom parafii w Choszcznie w 1309 r., lasu dla Choszczna 1310 r., lokacji miasta Słupska, nadań Waldemara dla klasztoru w Oliwie w 1310 r., nadania kościoła w Słupsku dla klasztoru w Białobokach w 1311 r., przy sprzedaży Pomorza Wschodniego zakonowi krzyżackiemu (lata 1309-1311), przy sprzedaży ziemi pelczyckiej w 1315 r. i innych¹⁴. W 1311 r. nadał 5 łanów w Hohen Selchow (wieś na zachód od Gardzka nad Odrą) kolegiacie NMP w Szczecinie, z bratem Henningiem i Henrykiem (Młodszy) przy margrabim Waldemarze 24 lipca 1311 r. i przy czynności dla biskupa kamieńskiego 4 stycznia 1312 r.¹⁵ Uczestniczył w 1316 r. w wojnie północnej prowadzonej przez margrabiego Waldemara i został wymieniony wśród kosztów wojennych miasta Chojny za dostawy 11 listopada do Prenzlau. Potwierdzono mu wraz z kuzynem Henningiem 20 lutego 1318 r. dziedzicznie dobra w mieście Brüssow k. Prenzlau. Tego roku książę Otto I szczeciński nadał połowę wsi Reinkendorf miastu Gardziec,

¹⁰ CDB XXI, 402 i n., 406 i n.

¹¹ CDB V, 52 (1292 r.); XIII, 320 (1293 r.); VII, 85, 409; XXI, 98 (1294 r.); VII, 410; XIII, 488; XXI, 9 (1295 r.); XXI, 99 (1296 r.); XV, 45 (1297 r.); VII, 201; XXI, 101 (1298 r.); PUB III, nr 1909 (1299 r.); CDB XV, 48 (1300 r.).

¹² PUB IV, nr 2018, 2110-2111.

¹³ CDB XXI, 103, 105, 107; II, 456; VIII, 200, 203; IX, 8; XIII, 233-234; XXI, 13; XXIII, 8; B I, 262; VI, 39.

¹⁴ CDB II, 264; XXI, 109 (1309 r.); 113; B I 190, 197, 302 (1310 r.); V, 61; B I, 312-213 (1311 r.); XIII, 489; XV, 61-62; B I, 362 (1314 r.); XVIII, 75 (1315 r.); XXI, 115; B I, 389 (1316 r.); V, 65; VII, 368; XIII, 41, 239; XXI, 16 (1317 r.).

¹⁵ PUB V, nr 2673 (1311 r.); CDB XXIII, 7; CDB B I, 313 (1311 r.); PUB V, nr 2768 (1312 r.).

na części wsi wcześniej Henryka – teraz to miasto Gartz nad Odrą. W 1319 r. był (24 kwietnia) przy nadaniu czynszu Chojnie; ziemi świdwińskiej Wedlowi i stolnikowi duńskiemu (18 maja); wsi Glinik dla Gorzowa (6 sierpnia). Towarzyszył margrabiemu Waldemarowi w jego ostatnich dniach życia (12 sierpnia w Mieszkowicach)¹⁶. W 1321 r. otrzymał 6 łanów w Schlephof k. Prenzlau, w 1323 r. był przy nadaniu dla mniszek z Boitzenburga¹⁷. Od 1311 r. występuje jako Starszy¹⁸.

Jego brat Bertram od 1298 r. wystąpił w otoczeniu margrabięgo Ottona IV ze Strzałą, w 1303 r. w Dankowie przy fundacji miasta Kalisz (Pomorski), jako brat Henryka, znanego z lat 1304-1311, nadwornego stolnika margrabięgo Waldemara (29 września 1306 r.)¹⁹.

Rycerz Henning był wielokrotnie świadkiem czynności margrabiów brandenburskich z linii starszej Askańczyków, poczynając od 18 września 1303 r. w Dobiegniewie, zawsze po (stolniku) Henryku IV przy czynnościach dotyczących całej Brandenburgii²⁰. Latem 1308 r. brał też udział w wyprawie margrabięgo Waldemara na Gdańsk, czasem również z nim przebywał w Nowej Marchii: 6 października 1309 r. w Myśliborzu przy zawieraniu układu z biskupem kamieńskim i wraz z Henrykiem IV wyznaczał biskupowi teren nad rzeką Unieścią, 9 września 1310 r. w Krępcewie k. Stargardu, 20 grudnia 1310 r. w Kaliszu przy nadaniu lasu dla Choszczna, 27 sierpnia 1315 r. przy sprzedaży ziemi pelczyckiej, doprowadzał również tego dnia do porozumienia Pawła z Przybysławia (*de Pribeslaw*) i braci Rugenwoldów z kapitułą kołobrzeską w sporze o wieś Myślino²¹. Z godnością stolnika (*dapifer*) wystąpił 23 marca 1319 r. przy nadaniu dla Gorzowa²². Był bratem Henryka Starszego (tak określony 23 lutego 1314 r.), ale przed 20 lutego 1318 r. posiadał miasto wkrzańskie Brüssow nadane teraz Henningowi kuzynowi (*Veddere*) Henryka²³, ale i Henryka Młodszego wykluczać nie możemy. Jednak brak nadal śladu posiadania przez niego lenna na wschód od Odry.

W tej generacji odnotujemy jeszcze duchownego Henryka V, dziekana kapituły kolegiackiej w Stendal (lata 1313, 1318), widocznie potem prepozyta we wkrzańskim Jagowie (lata 1320, 1324)²⁴.

¹⁶ CDB XIII, 320; PUB VI, 83, nr 3580; CDB XIX, 183 i n; XVIII, 219, 376; VII, 86.

¹⁷ CDB VII, 85, 356 (1321 r.); CDB XVIII, 75 (1315 r.); PUB V, nr 3211 (1318 r.); CDB XXI, 123 (1320 r.); PUB VI, nr 3664 (1323 r.).

¹⁸ CDB B I, 312; VII, 86; XIII, 489; XVIII, 376.

¹⁹ CDB B I, 226 (1298 r.); XVIII, 101, 320 (1303 r.); 102 (1304 r.); VIII, 199; XXI, 105 (1305 r.); XIX, 448; XXI, 107 (1306 r.); 108 (1308 r.); II, 263 (1309 r.); B I, 289 (1310 r.); IV, 61 (1311 r.).

²⁰ PUB IV, nr 2111 (1303 r.); CDB XXI, 103 (1304 r.); II, 456; VIII, 200 (1305 r.); XXI, 107 (1306 r.); IX, 8; XIX, 10; XXIV, 9; B I, 272 (1308 r.); II, 264; VI, 93; XXI, 109; B I, 283 (1309 r.); III, 288; XXI, 113; B I, 190, 197, 302 (1310 r.); V, 61; XVII, 477; XXI, 112-113; B I, 312 (1311 r.); 319; C III, 17 (1312 r.); XIII, 178; XVIII, 10; XIX, 70; PUB IV, nr 2768 (1313 r.); CDB XV, 61-62; XIII, 489; XVIII, 11; XIX, 454; B I, 362 (1314 r.); XVIII, 75; XIX, 181 (1315 r.); PUB V, nr 2993, 3018; CDB V, 65; B I, 389; SB, 13 (1317 r.); XVIII, 320 (1318 r.); XVIII, 376 (23 III 1319 r.).

²¹ PUB IV, nr 2554 (1309 r.); 2629, 2979; UBW II, nr 102; CDB B I, 302 (1310 r.).

²² CDB XVIII, 376 (23 III 1319 r.).

²³ CDB XV, 61-62 (1314 r.); XIII, 320 (1318 r.). G.J. Brzustowicz potraktował Veddere nie jako Vetter lecz Fater i czyni Henninga ojcem Henryka (Brzustowicz 2004, 323).

²⁴ CDB XIII, 178 (1313 r.); XIII, 41; XIX, 183 (1317 r.); PUB V, nr 2993 (1318 r.); CDB XIX, 456 (25 I 1318 r.); XI, 24 (23 VI 1318 r. - jako *quondam* dziekan co nie musi oznaczać zmarłego, jeśli przeniesiemy go na inne stanowisko); XXI, 124 (1320 r.); XXI, 19 (1324 r.).

Czyżby rycerz Henryk (VI) Młodszy (*iunior*), wystąpił już 20 grudnia 1310 r. w Kaliszu, skoro poprzedzany przez Henninga na liście świadków, skoro dwa dni później przed nim (więc jako Henryk Starszy), na pewno jednak 24 lipca 1311 r., kiedy umieszczony został wśród świadków czynności prawnej po Henryku i Henningu w dokumencie margrabiego Waldemara dotyczącym sprzedaży Pomorza Nadwiślańskiego zakonowi krzyżackiemu, 4 stycznia 1312 r. z Henrykiem III po Henningu na liście świadków, z Henrykiem przedzielony Henningiem 27 sierpnia 1315 r. w akcie sprzedaży ziemi pelczyckiej księciu Ottonowi I szczecińskiemu²⁵, w 1319 r. po Henryku Starszym przy czynności rodziny von Blankenburg i margrabiego Waldemara, a w 1320 r. margrabiny wdowy z synem Henrykiem II²⁶.

Od tej pory mam uzasadnione wątpliwości, który to Henryk, bo bez przymiotnika występuje w źródłach dyplomatycznych. Hipotetycznie zaliczam przekazy na poczet młodszego z Henryków: był w 1321 r. przy czynności księcia meklemburskiego Henryka II Lwa (bo na czwartym miejscu na liście świadków), w 1323 r. książąt pomorskich Ottona I szczecińskiego i Wacława IV wołogoskiego władających w części Brandenburgii na wschód od Odry (18 stycznia, 2 sierpnia)²⁷, ale i nowego margrabiego Ludwika I od 1324 do 1330 r., także przy czynnościach nowomarchijskich (jak w Trzcińsku przy hołdowaniu mu Brederlowów z Derczewa 30 marca 1326 r., przy nadaniu wsi Blocksdorf k. Choszczna dla joannitów 19 lutego 1328 r., w Prenzlau przy nadaniu w 1329 r. dla kościoła parafialnego w Chojnie)²⁸. Widocznie wówczas otrzymał w lenno miasteczko Barnówko na pograniczu ziem golenickiej, myśliborskiej i gorzowskiej, o czym dowiemy się dopiero po latach, gdy będzie przekazywane jego synom.

Ponieważ 3 maja 1324 r. przy czynności rodu Kerkowów dla klasztoru w Marienpforte wystąpił Henryk *iunior*, zaś 14 czerwca przy czynności tychże tenże, ale jako *famulus* Henryk, wypadnie powołać do życia giermka Henryka VII. Widocznie któryś z tych Henryków wystąpił wśród poddanych książąt szczecińskich, bo spotykamy takowego 16 listopada 1335 r. wśród rycerstwa pomorskiego przy potwierdzaniu przez księcia szczecińskiego Barnima III praw celnych w swym księstwie klasztorowi cystersów w Chorin. Po Barnimie III, a nawet przed archidiaconem pyrzyckim, umieszczony został 5 stycznia 1345 r. na układzie miasta Banie z joannitami, wystąpił też 3 października 1346 r. jako świadek fundacji przez Barnima III kolegiaty św. Ottona w Szczecinie, 17 kwietnia 1347 r. przy ustalaniu granic nowego miasta Widuchowa, przy czynności tego księcia 24 czerwca 1349 r. dla rodu Greiffenbergów i w Szczecinie 21 grudnia tego roku na liście świadków po biskupie kamieńskim Janie wśród panów pomorskich na potwierdzaniu przez margrabiego Ludwika I nadań poczynionych przez jego askańskich poprzedników w XIII w. dla Pyrzyc. Z wątpliwościami zaliczę na jego konto obecność w 1357 r.

²⁵ UBW II, nr 102; CDB B I, 302 (1310 r.), 312 (1311 r.); PUB V, nr 2768 (1312 r.); CDB XIX, 75 (1315 r.).

²⁶ CDB XIII, 489; XVIII, 376; XXI, 124.

²⁷ CDB III, 359 (1321 r.) (Starszy według Riedla); XXI, 17, 129; PUB VI, nr 3664.

²⁸ CDB XXI, 135 (1324 r.); II, 25; XXV, 13 (1325 r.); II, 333; XXIV, 14 (1326 r.); IV, 46; XXI, 139 i n.; XXIII, 24 (1327 r.); II, 272; XXIII, 25; XXIV, 14 (1328 r.); III, 289; B VI, 58; XIX, 190 (1329 r.).

w przywileju księcia Barnima III dla rady miasta Szczecina²⁹. Prawdopodobnie to też przedstawiciel linii wkrzańskiej, ale poddany księcia szczecińskiego.

Janeke (I) w 1316 r. był obecny przy nadaniu margrabiemu Waldemara dla klasztoru w Choryniu, brał udział od 1319 r. w walkach o Nową Marchię po stronie pomorskich Gryfitów i otrzymał w 1321 r. odszkodowanie za straty w wysokości 11 grzywien srebra³⁰.

W Brüssow 2 lutego 1336 r. rycerz Janekin (II) z braćmi: giermkami Bertramem, Dytrykiem, Siegfriedem i Henrykiem oraz z kuzynem Henrykiem synem Wenera, zwolnił to miasto z podatku rocznego 30 talentów. Świadkiem był kanonik kamieński Fryderyk de Stegelitz³¹.

Ten Fryderyk, może syn Henninga, w 1339 r. obecny przy umowie Wedłów z biskupem kamieńskim dotyczącej Bobolic³², był kanonikiem kapituły kamieńskiej (1331 r.), kantorem (25 października 1331 r. i jeszcze 22 sierpnia 1332 r.), archidiaconem uznamskim (lata 1334-1336), także myśliborskim (1344 r.), już 20 marca 1336 r. i jeszcze 4 kwietnia 1345 r. witztumem w kapitule (zastępcą biskupa). Zmarł 15 lipca zapewne w 1346 r., względnie najwcześniej w 1346 r., najpóźniej w 1350 r., gdyż 11 lipca 1351 r. jego prebendę w kościele św. Mikołaja w Greifswaldzie przekazano Detlewowi Stormerowi³³. Tenże Fryderyk uczestniczył przy czynności Jakuba von Borcke z Łobza 4 kwietnia 1345 r.³⁴ To być może dopiero za jego sprawą wspomniani wyżej jego rodowcy otrzymali tak wartościowe lenno w ziemi stargardzkiej i założyli tu interesującą nas linię rodową?

W Szadzku i Dobrzanach „Szczyglice” znani są od 1336 r., z tym że istnieje ślad ich dawniejszego tam pobytu. Bowiem 30 listopada 1336 r. rycerze Walter i Günter, giermkowie Hartwig, Günter Mały, Henning, Kenstel, Jonas, Mateusz i Henning syn Volzekina, wszyscy z rodu Güntersbergów mieszkający w ziemi wapnickiej (*morantes in terra Rabenstein*) oraz rycerz Henryk z Pęczina (*de Panzin*), oraz giermkowie z rodu „Szczygliczów” (*famuli fratres dicti de Steghelisse*): bracia Dytryk (*Tydericus*), Zygfryd (*Sifridus*) i Henryk (*Hinricus*), złożyli w Maszewie hold Elżbiecie, wdowie po księciu Warcisławie IV (zm. 1326 r.) i jej synom, książętom wołogoskim Bogusławowi V, Barnimowi IV i Warcisławowi V jako swym panom lennym. Brali w lenno i zobowiązali się im otwierać zamki: Henryk z Pęczina w Barzkowicach (*in Barskevitz*), a ci bracia zamek w Szadzku i miasto Dobrzanany (*castro Sazicke et civitate Jacobeshaghen*) i inne dobra położone w ich władztwie, zobowiązując się do służb przeciw każdemu z całą swą siłą po wsze czasy, zamki swe tylko za ich zgodą rozbudowywać i otwierać na każde

²⁹ CDB XXI, 19 (1324 r.); XIII, 249 (1335 r.); XXIV, 37 (1345 r.); XIII, 326 (1347 r.), 329; XXIV, 49 (1349 r.); APS ZSI 1147, nr 68 (1346 r.); APS ZSI 6, nr 132 (1357 r.).

³⁰ CDB XIII, 238 (1316 r.); CDB B I, 476; PUB VI, 83, nr 3560 (1321 r.).

³¹ PUB X nr 5338 (regist z akt miasta Brüssow).

³² CDB XVIII, 114.

³³ PUB VIII-XI wg indeksu; Rymar 2002, 120, przyp. 97; 2010, 22. Nie zmarł 15 VII 1344 r., jak chciał tego R. Klempin 1895, 415, a za nim Knack 1936, 33.

³⁴ UBB I, nr 204, przecież jako *vicedominus* i to wśród pralatów kapituły, a nie jakiś „inny” Fryderyk (osoba świecka), jak G. J. Brzustowicz 2004, 323.

ich wezwanie³⁵. Pod tym aktem wierności i lojalności, także wobec swych wierzycieli książąt szczecińskich Ottona I i jego syna Barnima III, gdyby ziemię stargardzką wykupili, zawisło 12 pieczęci, z których zachowały się cztery Güntersbergów i dwie Steglitzów (ryc. 2).

Dobra te widocznie posiadli już wcześniej. Dokument wyraźnie mówi o zwrocie (*receptantes*) wymienionych dóbr. Guntersbergowie w osobie Jakuba, najpierw rajcy Szczecina, po 1280 r. z lennem w ziemi stargardzkiej (Ravenstein/Wapnica, widocznie też Jacobshagen/Dobrzany nazwane przez niego³⁶), zniknęli z księstwa po 1295 r. (wtedy panowie Ravenstein, więc Güntersbergowie, byli jeszcze poddanymi księcia wologoskiego) i wysługiwali się od tej pory (właśnie do 1336 r.) margrabiom brandenburskim³⁷. Dwunastu z nich w 1336 r. otrzymało od margrabiego Ludwika I prawo budowy zamku w Bytowie nad Iną tytułem rekompensaty za utracony na rzecz Polski zamek w Ujściu nad Notecią, a ci sami już w 1338 r. otrzymali od niego polecenie zburzenia tego zamku w Bytowie z prawem odbudowy zniszczonego w Wapnicy³⁸.

Okoliczności nabycia przez „Szczygliczów” lenna szadzko-dobrzańskiego nie znamy. Może otrzymali zamek (ryc. 3) z miasteczkiem właśnie po wyprawie rycerstwa pomorskiego pod komendą marszałka Wedegona von Wedel, by uczestniczyć w walkach o brandenburski spadek po Askańczykach w latach 1320-1321? Mogli też po 1323 r., wraz z Wedłami, następnie na tle rozszczeń finansowych wyjść ze służby książąt pomorskich i poddać się nowemu margrabiemu Ludwikowi³⁹. Dytryk, Zygfryd i Henryk na Szadzku i Dobrzanach są widocznie tożsami z braćmi Janekina i Bertrama z tegoż roku 1336 na Brüssow, tylko hipotetycznie czynionymi tu synami Henryka VII. Przemawia to za trzymaniem dziedzicznie lenn w Brandenburgii i księstwie pomorskim na zasadzie „wspólnej ręki”. W obecnym stanie badań dopuszczalne są i inne konstrukcje filiacyjne niż zaprezentowane niżej w tablicy genealogicznej.

Nie notuje ich w Nowej Marchii *Księga Ziemska* z 1337 r. rejestrująca wszystkie lenna rycerskie, jednak 23 sierpnia tego roku Janeke (ten z 1336 r.?) obecny był przy nadaniu margrabiego Ludwika dla Strzelec⁴⁰, a Arnold 5 VII 1342 r. był w Santoku przy nadaniu Macieja i Mikołaja von Jagowów dla Gorzowa dochodu w młynie Spitzmühle⁴¹.

Bracia Henning i Bertram (z ziemi wkrzańskiej) sprzedali Mornerom i Uchtenhagenom owe Barnówko z konsensem margrabiego Ludwika z 28 września 1347 r., ale 6 stycznia 1349 r. margrabia przy nadaniu tego miasteczka dla Uchtenhagenów i Mornerów w lenno stwierdził, że posiadał je wcześniej już ich

³⁵ PUB X, nr 5427; Knack 1936, 59 i n.

³⁶ A nie na cześć żyjącego w XIII w. Jakuba v. Steglitza, przodka Steglitzów z 1336 r. (tak: Knack 1936, 177), bo tego imienia brak w tej rodzinie, zob. Rymar 1986, 210 uw. 33.

³⁷ Więcej w Rymar 1986, 209 i n.

³⁸ CDB XVIII, 107, 112.

³⁹ Tak przyjął Brzustowicz 2010, 226.

⁴⁰ CDB XVIII, 287.

⁴¹ CDB XVIII, 386.

ojciec, rycerz Henryk *iunior*⁴². W Kostrzynie 8 października 1352 r. margrabia Ludwik Rzymiski mianował Hassona Wedla z Krzywicy starostą całej Nowej Marchii, wręcz regentem z szerokim zakresem uprawnień. Bez jego zgody margrabia nie mógł niczego sprzedawać, zastawiać, oddawać w lenno, a podczas nieobecności margrabiego Hasson miał być jego pełnomocnikiem. Gdyby zmarł, urząd ten mieli przejąć Wedlowie: Hasso ze Złocieńca, Wedego z Kierzkowa z bratem Henningiem z Połczyna oraz Lorentz von Greifenberg i Zygfyrd von Stegelitz⁴³. Zygfyrd, którego wolno utożsamiać z tym z Szadzka i Dobrzan w 1336 r., w 1353 r. obecny był w Chojnie przy nadaniu wsi Goszków dla rycerskiej rodziny Plotz⁴⁴. Musiał mieć umocowanie ważnym lennem w Nowej Marchii, skoro dorastał do roli pełnionej od dawna przez Wedłów.

Przy układzie Stargardu z Gryficami i Trzebiatowem 9 maja 1354 r. wśród rycerstwa, obok Ottona v. Everstein hr. Nowogardu, Borków, Wedłów, Lode, Troye, Manteuffłów, wystąpili Tideke/Dytryk i Sivert/Zygfyrd Stegelitze⁴⁵, zapewne już z szadzkiego zamku⁴⁶. Biskup kamieński układał się 31 stycznia 1356 r. z elitą rycerską m.in. z tymiż braćmi Tidekinem i Zygfyrdem w sprawie walki z rozbojami, a Dytryk (Thideke) wszedł do kolegium mającego sporne kwestie w tych sprawach rozstrzygać⁴⁷. Otrzymał od książąt wołoskich 16 czerwca 1357 r. swe lenno „z kuzynami, swym rodem i dziedzicami” (*sine vedderen, ere schlechte und ere erven*)⁴⁸.

Henning (II) i Fryderyk (II) 19 maja 1367 r. zostali wraz z Uchtenhagenami i Güntersbergami ustanowieni sędziami wyrokującymi o losie lenn Jana v. Wedel ze Złocieńca. Oświadczyli, że w przypadku dalszego wzbraniania im przez Jana ich praw, to w porozumieniu z margrabią (Ottonem) zawładną wszystkimi jego nowomarchijskimi posiadłościami, za wyjątkiem Barnówka i Oderbergu (już na lewym brzegu Odry, południowy zachód od Cedyni) na tak długo, aż się z nimi porozumie i wyrówna szkody. Henning obecny był 28 sierpnia 1369 r. przy nadaniu ekspektatywy na sołectwo w Myślborzu i z Fryderykiem następnego dnia przy nadaniu zamku i miasta Recz dla Hassona, Wedegona i Titzego Wedłów⁴⁹. Być może to zarazem pierwszy ślad ich tytułów prawnych do części tego miasteczka, zapewne drogą małżeństwa Fryderyka z przedstawicielką rodu Wedłów. Ci sami zatem Fryderyk i Henning wystąpili 5 września 1371 r. po Wedlach (rycerzach Hassonie z Krzywicy i Hassonie ze Złocieńca) jako świadkowie nadania przez margrabiego Ottona dochodu ze wsi Garz bractwu religijnemu w mieście Brandenburg⁵⁰.

Fryderyk 27 grudnia 1372 r. jako wójt był świadkiem w Eberswalde przekazania przez margrabiego Ottona szpitala w Barsdin koło Oderbergu cystersom w Chorin. W *Księdze Ziemskiej* (Landbuch) Brandenburgii z 1375 r. odnotowano w ziemi

⁴² CDB XXIV, 41 (1341 r.), 47 (1347 r.); UBO, nr 681.

⁴³ UBW III/1, 66; CDB XVIII, 129 (8 VII).

⁴⁴ UBO, nr 681 (13 VI 1353 r.); Klöden 1845, 158 (12 VI).

⁴⁵ UBW IV, 32; UBB I, nr 209; Guzikowski 2015, 152. Sivert to Zygfyrd w rodzie znany wcześniej i później, a nie jaki „Siebert”, jak G. J. Brzustowicz 2004, 323.

⁴⁶ Brzustowicz 2004, 323.

⁴⁷ UBB I, nr 215; UBO nr 735; UBW III/1, nr 166; UBO, nr 735 (1354 r., 1356 r.).

⁴⁸ UBB I, nr 216.

⁴⁹ UBW III/2, 81 i n (1367 r.); CDB XII, 383; XVIII, 32, 477 (1369 r.).

⁵⁰ CDB IX, 58.

wkrzańskiej lenna Steglitzów: Clausa we wsiach Klampetow i Berthekow, Henryka z braćmi w Nyenvlet, Henninga w Blankensee, Fryderyka z bratem w Steglitz⁵¹. Fryderyk z bratem Wernerem miał miasteczko Fredenwalde, wioski Temmen i Crynekow, Szabel/Zabel z bratem Ebelinem i stryjem posiadał lenna w Trebenow i Wistok⁵². Odnotowuję to zakładając, że mamy do czynienia ciągle z tym samym Fryderykiem (II) łączącym lenna i aktywność po obydwu brzegach Odry.

Bo znów Henryk i Fryderyk obecni byli 10 kwietnia 1382 r. przy sprzedaży joannitom Pęcina przez Hansa Borka⁵³, zatem pozostawali w związku majątkowo-krewniaczym z rycerstwem ziemi stargardzkiej i łobeskiej, ale widocznie zachowując lenna wkrzańskie (na zasadzie „wspólnej ręki”). Fryderyk wszedł w krąg krewniaczy z Wedlami z Drawna i Tuczna, bo zastawiał wraz z nimi w 1381 r. cystersom z Bierzwnika duże jezioro Przeczno i 24 lutego 1385 r. wymieniany został pomiędzy Hansem Starszym a jego synem Hassonem z Drawna oraz Hassonem z Tuczna i Titzem z Drawna niczym członek tego rodu. Kwitował wraz z nimi pobranie raty za to jezioro, podobnie wymienia go wójt Nowej Marchii 30 marca 1386 r. rozstrzygając ich spór z cystersami o to jezioro⁵⁴, wobec tego to on był obecny 24 sierpnia 1387 r. w Kamieniu przy wyborze Bogusława VIII na administratora dóbr kapituły kamieńskiej, a 7 grudnia tego roku w Kołobrzegu, ciągle jako giermek (*armiger*), świadek przywileju książąt wologosko-słupskich dla kapituły kamieńskiej i 27 grudnia 1389 r. w Maszewie ze swym *patru* (kuzynem) Henrykiem przy czynności Wacława VII dotyczącej nadania Gogolewa stargardzkiego klasztorowi w Marianowie⁵⁵.

Przed zapustami 1394 r. pod Szadzkiem zamordowano księcia słupskiego Wacława VII. Kronikarz krzyżacki Jan von Posilge pisze o jego śmierci pod jakimś zamkiem swego wasala. Donoszą o tym także inni, a tzw. Annalista Toruński dodaje, że mord pozwolił uwolnić pewnych jeńców krzyżackich trzymanyh w niewoli na Pomorzu. Ponieważ książę jeszcze 29 listopada 1394 r. żył i dopiero 25 kwietnia 1395 r. wzmiankowany był przez brata Bogusława VIII jako zmarły, zatem informacje o zabójstwie wypadnie odnieść do czasu tuż przed zapustami 25 lutego 1395 r.⁵⁶ Sprawa ta musiała być głośna i znalazła finał w postępowaniu procesowym zarządzonym przez Stolicę Apostolską. Wniósł ją 13 lutego 1402 r. do papieża Bonifacego IX duchowny poznański Eberhard Rodenwald, dawny mieszkaniec Stargardu. Wnosił o przeprowadzenie dochodzenia procesowego przeciwko wymienionym burmistrzom i rajcom miasta Stargardu z powodu wygnania jego i jego brata Jana Rodenwalda ze stargardzkiej ojczyzny, a następnie okrutnego zamordowania Jana. Jak Eberhard twierdził w swym pozwie, ci obwinieni ujętego w Chociwlu Jana zamordowali, burmistrzowie i rajcy natomiast zeznali, że z zamku Szadzko (*Zarich*), obleganego

⁵¹ Schultze 1940, 226, 231-233, 239, 262, 271.

⁵² Schultze 1940, 241, 247, 271, 273.

⁵³ UBB I, nr 282.

⁵⁴ CDB XIX, 477, 480 (1381, 1385, 1386 r.).

⁵⁵ APS ZSI 6, nr 421, 423; Kratz 1862, nr 91 (1387 r.); UBW IV, nr 56; UBO, nr 923 (1389 r. - bo dzień św. Jana Ew. w 1390 r. (jak UBW IV, 67, nr 71), to na Pomorzu rok 1389, bo pocz. roku bożonarodzeniowy, a nie noworoczny liczony od obrzezania Jezusa).

⁵⁶ Rymar 2005, 324.

przez księcia Warcisława, pod osłoną wywołanego pożaru Jan ze swymi towarzyszami urządził wypad, podczas którego zabił księcia⁵⁷.

Nie są znane efekty tego postępowania, o którym wypadło wspomnieć, bowiem Szadzko trzymane było wtedy przez Steglitzów, którzy (Fryderyk?, Henryk?) choćby pośrednio, zapewne byli wplątani w to zabójstwo swego wszak pana lennego, księcia słupskiego Warcisława VII, który ich z ważnej przyczyny w Szadzku oblegał!

Synami może Fryderyka byli Zygfryd z Recza (też na Suliszewie) występujący do 1428 r. i Janekin III z Szadzka (znany z lat 1403-1415). Ten drugi napadał na Nową Marchię w początkach XV w. zaraz po nabyciu jej przez Zakon Krzyżacki. Wielki mistrz krzyżacki Konrad pisał listy 3-4 i 18 marca 1403 r. do księcia słupskiego Bogusława VIII i stanów pomorskich, oskarżając m.in. Janeke z Szadzka (*wonhaftig czu m Sasken*) o najazdy na Nową Marchię⁵⁸.

Zapewne już w końcu XIV w. Stegelitzowie mieli ćwierć Recza i pobliską wieś Suliszewo⁵⁹, być może przez koligacje małżeńskie z Wedłami. Pierwszym z nich był tam Syverd⁶⁰/Sifrid/Zygfryd z Szadzka. Z Wedłami z Krzywnicy i z 300 ludźmi z Pomorza, w tym ze Stargardu i z ludźmi Guntersbergów, pustoszył i spalił w Polsce miasteczko Człopę (1407 r.). Wcześniej w 1406 r. Vorhover lennik Syverda, dziedziczny sołtys z Recza, obrabował mieszczan z Gorzowa i Choszczna z koni i towarów o wartości 400 grzywien „oczek zięby” i powiózł to do Szadzka pod opiekę Zygfryda. Wójt Nowej Marchii skarżył się 1408 r. na jego obelgi⁶¹.

Podczas wielkiej wojny polsko-krzyżackiej (1409-1411) Zygfryd wysługiwał się jednak Zakonowi, skoro po 1410 r. domagał się żołdu za służbę wojskową. W latach 1411-1428 był radcą krzyżackiego wójta Nowej Marchii, w 1411 r. prowadził rokowania z wójtem w sprawie udzielenia Zakonowi pożyczki 372 florenów pod zastaw młynów w Choszcznie i Wardyniu⁶². Zygfryd zgodził się udzielić 372 guldenów pożyczki na pół roku i 2 kwietnia wielki mistrz w listach do Henryka von Güntersberga z Kalisza i wójta Nowej Marchii Albrechta v. Duba dziękował mu za pożyczkę i przesyłał prośbę o pożyczkę dalszego tysiąca kop groszy na pół roku. Znów 11 kwietnia wpisano go na kolejną listę domagających się żołdu za wojskową służbę zaciężną⁶³. Wielki mistrz 1 maja wystawił jemu, Janekinowi i ich kuzynowi Henrykowi v. Steglitz – zapewne z Recza – oraz Szymonowi von Güntersberg skrypt dłużny na 1072 guldeny (reńskie lub węgierskie) do 11 listopada pod zastaw dochodów

⁵⁷ Knack 1936, 59 za regestem udostępnionym mu w 1912 r. przez M. Wehrmanna; dziś wiadomo więcej z regestu pisma papieskiego z 13 lutego 1402 r. zamieszczonego w Repertorium Germanicum, t. II, szp. 240: *Everhardus Rodenweld presb. Poznan.: m. diudic. eius processum contra Hermannum Uberman, Petrum Vreuwold, Nicolaum Sollen Wittonem Reppelin Ludolphum Gruikow, Symonem Gryntenberch, Mathiam Schewenberch, Henninghum Schowenwelt, Lambertum Vrysmyt, Ottonem Mildnitz, Johannem Sculten, Hennighum Rosenow procons. et cons. op. Stargardie qui cum fratre suo Johanne crudeliter interfecto e patria expulerunt (ab Everhardo asseritur, quod illi Johannem in op. Vryenwald irritate captivatum interfecerint, procons. autem etc. dicunt eorum op. a Johanne publico incendiario e castro Zarich prorupente oppugnatum et Wratislaum ducem Pomeranie Rugieque principem interfectum esse).*

⁵⁸ Repertorium, nr 97 100; CDB XXIV, 116n; UBB II, nr 12.

⁵⁹ Rymar 1976, 66.

⁶⁰ Gahlbeck 2002, 324n.

⁶¹ RHD nr 901; Repertorium, nr 174, 192, 219; Voigt 1863, 70.

⁶² CDB XXIV, 116; Eckert 1890, II, 38; RHD I, nr 901 (1406 r.); Repertorium, nr 259; 264 (1411 r.); Heidenreich 1932, 104.

⁶³ Repertorium, nr 266, 268.

z młyna zakonnego w Choszczynie⁶⁴. Mistrz pisał 27 lipca 1412 r. do Zygryda Steglitza, Henryka Güntersberga i Henninga Wedla, by wsparli wójta przeciw Polakom zagrażającym zamkom w Drezdenku i Santoku⁶⁵. Zaliczano go więc w Malborku do ścisłej elity rycerskiej we wschodniej Nowej Marchii.

W połowie 1414 r. w okresie polsko-krzyżackiej tzw. wojny „głodowej” wyprawiały się oddziały polskich Wedlów z Tuczna, Mirosławca i Wałcza przeciwko Güntersbergom z Kalisza, Erazmowi Wedlowi z Inśka, i Janekinowi II von Stegelitz z Szadzka i zarazem panu na połowie nowomarchijskiego Recza. Janekin pochwycił i uwięził Henninga Wedla z Mirosławca walczącego z „manami” (drobnymi osobami stanu rycerskiego) Ottonem i Ditlofem Falbe. Potem Wedlowie z Krępcewa pewnego dnia zasadzili się i pochwycili Janekina wracającego ze Stargardu, wymusili okup i przysięgę uwolnienia rodowca. W sierpniu po wypłaceniu okupu zawarli pokój ze Stegelitzami⁶⁶. Polska zawarła 8 października z krzyżakami dwuletni rozejm w Brodnicy, ale tu na pograniczu drawskim i choszczeńskim pokój się nie utrzymał. Wójt Nowej Marchii meldował 1 listopada o stratach poniesionych w wojnie z Polską i udziale w niej Janekina i Zygryda Stegelitzów. W styczniu 1415 r. wójt donosił do Malborka o doprowadzeniu stron, walczących Wedlów z Tuczna i Mirosławca z Choszcznem, Świdwinem, Drawskiem, Janekinem Stegelitzem z Ottonem Falbe, do ugody oraz 16 maja tego roku o zamiarze Janekina sprzedania Zakonowi swej części Recza, którego nie chce już dzielić z Wedlami⁶⁷.

Kuzyni Zygryd i Henryk Stegelitz walczyli nadal z Polakami i zostali wraz z mieszczanami Recza (lata 1417 i 1418) poszkodowani (m.in. w swym majątku Suliszewo k. Choszczna stracili 6 koni i 8 owiec) przez ludzi Dobrogosta starosty polskiego z Wielenia nad Notecią i przez najazd starosty Arnolda Brodzkiego z Wałcza. Potem zasadzili się na powracających z łupami Polaków, odebrali mienie, wzięli do niewoli i uwięzili kilku, chroniąc ich przed gniewem mieszczan zanim zostaną postawieni przed sądem, trzymając ich do Zielonych Świąt. Jeńcy zostali jednak podstępnie uwolnieni i odprowadzeni do Wielenia, o czym 28 lipca 1417 r. donosił do Malborka wójt Nowej Marchii.⁶⁸ Mistrz zawierający porozumienie w Świdwinie 23 września 1418 r. i w liście do księżnej słupskiej 11 października 1418 r. powiadomił, że wójt ma się z Zygrydem Steglitzem udać w misji dyplomatycznej do króla Eryka w Danii.⁶⁹

Zygryd (Sieverd) III, poszkodowany w 1420 r. przez Dewitzów z Pomorza i przez Polaków, dał się poznać jako dyplomata. Latem 1422 r. w toku kolejnej, tzw. golubskiej wojny polsko-krzyżackiej wraz z Matzke v. Borcke z księstwa słupskiego posłował do Danii jako negocjator krzyżacki znów z Erykiem Pomorskim królem państw Unii Kalmarskiej (Dania-Norwegia-Szwecja), latem w 1423 r. wspierał wójta

⁶⁴ Repertorium, nr 269.

⁶⁵ Repertorium, nr 288; RHD I, nr 1744; Voigt 1963, 118.

⁶⁶ CDB XVIII, 168 (30 XII 1414 r. – w Gorzowie wójt Nowej Marchii opisał tę wojnę lokalną), 171 (1415 r.); RHM II, 67; Brzustowicz 2002, 42 za: Berg 1923, 36; Schumacher 1927, 3; Rymar 2001, 44.

⁶⁷ Repertorium, nr 355; CDB XVIII, s. 171.

⁶⁸ Repertorium, nr 365; 393, 400 (1417 r.), 413 (1418 r.), 440-441; Eckert 1890, 92; Berg 1923, 41.

⁶⁹ Repertorium, nr 394, 400-401, 413, 416.

w rokowaniach z miastami Nowej Marchii, w 1424 r. wraz z burmistrzem Choszczna stał na czele delegacji krzyżackiej w rokowaniach w Człuchowie z Polską w sprawie granic Nowej Marchii. W 1425 r. wraz z Erazmem Wedlem prowadził rozmowy z książętami pomorskimi, w liście do wójta informował ze Stargardu 14 lutego 1425 r. o prowadzonym werbunku wojskowym w księstwie szczecińskim, 18 lutego tegoż roku razem z Erazmem znalazł się w misji do księstwa szczecińskiego jako wyznaczony przez Krzyżaków do rokowań granicznych z Polską, brał też udział w wojnie książąt szczecińskich z Brandenburgią od 25 marca owego roku. W latach 1427-1428 brał udział na Litwie w Trokach w tych rokowaniach granicznych i w procesie o granice polsko-krzyżackie nad Notecią k. Drezdenka⁷⁰.

Zygryd z Recza brał w 1427 r. udział w rejsie krzyżackiej przeciw wielkiemu księciu litewskiemu Witoldowi, a 31 grudnia tego roku król Władysław II Jagiełło zgodził się na jego udział, z Burchardem Güntersbergiem z Kalisza w rokowaniach w sprawie Drezdenka z delegatami polskimi w Szamotułach, przeniesionych następnie (2 maja 1428 r.) do Torunia⁷¹, a 18 maja król informował swego kuzyna księcia litewskiego Witolda o zawarciu układu pokojowego po rokowaniach z nimi, przy czym Zygfryd nie cieszył się zaufaniem Polaków. Jeszcze 31 grudnia 1428 r. król Jagiełło wspominał go w Trokach jako jednego z dwóch negocjatorów po stronie krzyżackiej w sporze z Zakonem o Drezdenko⁷².

Potem w Reczu stwierdzamy synów Sifrida III. To Fryderyk więziony w 1434 r. w Polsce, widocznie ujęty podczas czesko-polskiej operacji wojskowej w Nowej Marchii w czerwcu 1433 r. W 1439 r. z braćmi Janekinem IV i Sifridem/Zygfrydem IV z Recza układał się z joannitami w sprawie łąk nad Iną, które ich przodkowie w lenno od nich mieli.⁷³ W 1454 r. Jancko (Jan, Janeke) III von Steglitz – zatem chyba z Recza i Suliszewa – złożył hołd elektorowi brandenburskiemu Fryderykowi II, nabywcy Nowej Marchii od zakonu krzyżackiego. Występuje tam wśród rycerstwa ziemi myśliborskiej (Hagen, Witte, Kuhmeise)⁷⁴.

Ród po połowie XV w. nie pojawił się w księstwie pomorskim i w Nowej Marchii. Wymarł w połowie XV w. Przed 1459 r. Szadzko przeszło na książąt pomorskich (już w 1460 r. tu zainstalowany był ich wójt Bernd von Borcke)⁷⁵.

Znani są w późnym średniowieczu jeszcze przedstawiciele linii wkrzańskiej: Jan na Sukow zm. przed 9 grudnia 1458 r., Henning na Kleptow zm. długo przed 2 września 1457 r., jego kuzyni Fryderyk i Henning po nim na Kleptow przed 2 września 1457 r. (kiedy to lenno otrzymali Blankenburgowie), zwłaszcza ci na Stegelitz, Fredenwalde, Themmen, Glinicke, Hohenwalde: Liboriusz (lata 1471, 1473) i Henning, który przed 6 grudnia 1473 r. sprzedał Greiffenbergom Stegelitz, Fredenwalde etc⁷⁶.

⁷⁰ CDB XVIII, 171, 175 (1420 r.); RHD I, nr 3702 (1422 r.), nr 4153-4155 (1423 r.); Simiński 2015, 85 i n., Repertorium, nr 501, 520-521 (lata 1423-1424), nr 523 (1425 r.), nr 536 (1425 r.), nr 537 (1425 r.), nr 540 (1425 r.), nr 591 (lata 1427-1428).

⁷¹ CDB XVIII, 138; Repertorium, nr 590-591, 598; Brzustowicz 2002, 44.

⁷² Repertorium, nr 602; CDB XXIV, 138.

⁷³ Repertorium, nr 797; Voigt 1863, 221, 228; Hoogeweg 1925, 891.

⁷⁴ CDB XXIV, 161.

⁷⁵ Knack 1936, 61n.

⁷⁶ CDB XIII, 377, 381, 394, 498; C II, 127.

Bracia Liboriusz i Fryderyk 15 VII 1485 r. prezentowali biskupowi kamieńskiemu Erazma von Arnim na wikarego przy oltarzu w kościele parafialnym w Jagow, ten drugi 9 grudnia 1494 r. układał się z mniszkami w Seehausen k. Prenzlau w sprawie dworu w Sukow wniesionego im przez córkę Liboriusza, dzień później sprzedawał Gustow Henrykowi Botell, zmarł w 1507 r., kiedy to synowie Liboriusz, Vincenz i Hans otrzymali od elektora jego lenna. Bracia Vivianz na Stegelitz i Liboriusz na Fredenwalde w obecności Henninga von Stegelitz na *Borysegn* sprzedali Holtzendorfum 1 stycznia 1516 r. wieś Bischofshagen⁷⁷.

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Państwowe w Szczecinie (**APS**)

Zbiór starych inwentarzy (**ZSI**)

- 6 Regesten zu den Urkunden des Bistums Kammin, hrsg. v. H. Hoogeweg, Bd. I–III.
- 1147 (dawniej 28) Regesten zu den Urkunden das Marienstiftes in Stettin vereinigt mit den Regesten zu den Urkunden das Ottostiftes in Stettin, begonnen von Dr. Oberländer 1914, ergänzt u. beendet von Dr. Hoogeweg 1917.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- CDB – *Codex diplomaticus Brandenburgensis. Sammlung der Urkunden, Chroniken und sonstigen Geschichtsquellen für die Geschichte der Mark Brandenburg*, wyd. A. F. Riedel, Berlin 1838–1869: cz. I [A], t. 1–41 (cytowano podając tom, stronę); cz. II [B], t. 1–4 (cytowano: litera B, tom, strona); cz. III [C], t. 1–3 (cytowano: litera C, tom, strona); cz. IV [D], t. 1 (cytowano litera D, strona); supplement [SB] (cytowano: SB).
- Klempin R. 1895. *Diplomatische Beiträge zur Geschichte Pommerns aus der Zeit Bogislafs X*. Berlin.
- PUB – *Pommersches Urkundenbuch*, wyd. R. Klempin, K. Conrad [i inni], t. 1–11. Stettin–Köln–Wien 1868–1990.
- RHD – *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525*, opr. E. Joachim, red. W. Hubatsch. Göttingen 1948.
- RHM – *Regesta Historiae Neomarchicae*, wyd. K. Kletke, cz. 1–3. Märkische Forschungen 10–12, 1867–1869.
- Repertorium – *Repertorium der im Kgl. Staatsarchive zu Königsberg in Preussen befindlichen Urkunden zur Geschichte der Neumark*, opr. E. Joachim, wyd. P. v. Nießen. Schriften des Vereins für Geschichte der Neumark 3. Landsberg/W. 1895.
- Repertorium Germanicum – *Repertorium Germanicum. Verzeichnis der in den*

⁷⁷ CDB XIII, 408, 459n, 503; XXI, 369; C II, 472.

- päpstlichen Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien vom Beginn des Schismas bis zur Reformation*; t. 2: Urban VI., Bonifaz IX., Innocenz VII. und Gregor XII. (1378–1415), Berlin 1938, 1961. Hildesheim 2000.
- UBB – *Geschichtsquellen des burg – und schloßgesessenen Geschlechts von Borcke*, red. G. Sello, t. I–IV. Berlin 1896–1912.
- UBO – O. Grotefend, *Geschichte des Geschlechts von der Osten*. Urkundenbuch, t. 1. Stettin 1914.
- UBW – *Urkundenbuch zur Geschichte des schloßgesessenen Geschlechts der Grafen und Herren von Wedel*, red. H.F. v. Wedel, t. I–IV. Leipzig 1885–1891.

LITERATURA

- Assing H. 1993. Wer waren die urbani Brandenburgenses? Betrachtungen zu einem kurzzeitigen Quellenausdruck aus den Jahren um 1200. W: W. Schich (red.), *Beiträge zur Entstehung und Entwicklung der Stadt Brandenburg im Mittelalter*. Berlin-New York, 131-156.
- Berg K. 1923. *Arnswalde unter dem Deutschen Orden und den ersten Hohenzollern*. Arnswalde.
- Brzustowicz G.J. 2002. *Mnisi, kupcy i rycerze. Średniowieczny Recz*. Choszczno.
- Brzustowicz G.J. 2004. *Rycerstwo ziemi choszczeńskiej XIII–XVI wieku. Polityka–gospodarka–kultura–genealogia*. Warszawa.
- Brzustowicz G.J. 2010. Wyprawa wojenna marszałka książąt pomorskich Wedegona von Wedel w latach 1320–1321 na tle rywalizacji o władzę w Brandenburgii, cz. II. *Stargardia* 5, 171-250.
- Eckert R. 1890. *Geschichte von Landsberg, a. d. Warthe. Stadt u. Kreis* 2. Landsberg.
- Gahlbeck C. 2002. *Zisterzienser und Zisterzienserinnen in der Neumark*. Berlin.
- Guzikowski K. 2015. *Obce rycerstwo na Pomorzu Zachodnim do początku XIV wieku*. Szczecin.
- Heidenreich K. 1932. *Der Deutsche Orden in der Neumark (1402–1455)*. Berlin.
- Hoogeweg H. 1925. *Die Stifter und Klöster der Provinz Pommern* 2. Stettin.
- Klöden K.F. 1845. *Diplomatische Geschichte des für falsch erklärten Markgrafen Waldemar von Brandenburg vom Jahre 1335–1356* 1-2. Berlin.
- Knack F. 1936. *600 Jahre Jacobshagen. Festschrift 1336–1936, zugleich ein geschichtlicher Beitrag zur Heimatkunde des Kreises Saatzig in Pommern*. [Jacobshagen].
- Kratz G. 1862. *Geschichte des Geschlechts von Kleist* 1: *Urkundenbuch*. Berlin.
- Mülverstedt G.A. 1880. *Abgestorbene Adel der Mark Brandenburg*. Nürnberg.
- Mülverstedt G.A. 1894. *Der abgestorbene Adel der Provinz Pommern*. Nürnberg.
- Podehl W. 1975. *Burg und Herrschaft in der Mark Brandenburg*. Köln-Wien.
- Rymar E. 1976. Dzieje ziem choszczeńskiej w wiekach średnich. W: S. Lasek (red.), *Ziemia Choszczeńska. Przeszłość i teraźniejszość*. Szczecin, 39-96.
- Rymar E. 1986. Próba identyfikacji Jakuba Kaszuby, zabójcy króla Przemysła II, w powiązaniu z ekspansją brandenburską na północne obszary Wielkopolski. W: J. Strzelczyk (red.), *Niemcy-Polska w średniowieczu*. Poznań, 203-223.

- Rymar E. 2001. Między wojną głodową a golubską, czyli ściana wschodnia krzyżackiej Nowej Marchii a Polska w latach 1414–1422/23. *Przegląd Zachodniopomorski* 45 (3), 41-75.
- Rymar E. 2002. Średniowieczny kalendarz kamiński i zapomniany obituarz kamiński z drugiej połowy XIV wieku. W: E. Rymar, *Biskupi-mnisi-reformatorzy. Studia z dziejów diecezji kamińskiej*. Szczecin, 95-151.
- Rymar E. 2005. *Rodowód książąt pomorskich*. Szczecin.
- Rymar E. 2010. Prałatura kapituły kamińskiej w XII-XVI wieku. Cz. IV: Tesaurariusze, witztumowie, strukturiariusze. *Przegląd Zachodniopomorski* 54 (1), 7-34.
- Schmidt R. 1928. Die Prenzlauer Stegelitze. *Brandenburg. Zeitschrift für Heimatkunde und Heimatpflege* 6, 337-339.
- Schultze J. (red.) 1940. *Das Landbuch der Mark Brandenburg vom Jahre 1375*. Berlin.
- Schumacher W. 1927. Die Stadt Reetz im Wandel der Zeiten. *Die Chronik* 1 (6), b.n.
- Schwarz E. 1995. Brüssow. W: G. Heinrich (red.). *Berlin und Brandenburg*, 3 Aufl., Stuttgart.
- Simiński R. 2015. Traktat przymierza króla Eryka Pomorskiego i książąt Pomorza Zachodniego z zakonem krzyżackim w Prusach i Inflantach z 15 września 1423 roku. *Średniowiecze polskie i powszechne* 7(11), 69-94.
- Voigt J. 1863. *Die Erwerbung der Neumark. Ziel und Erfolg der brandenburgischen Politik unter dem Kurfürsten Friedrich I und II von 1402–1457*. Berlin.

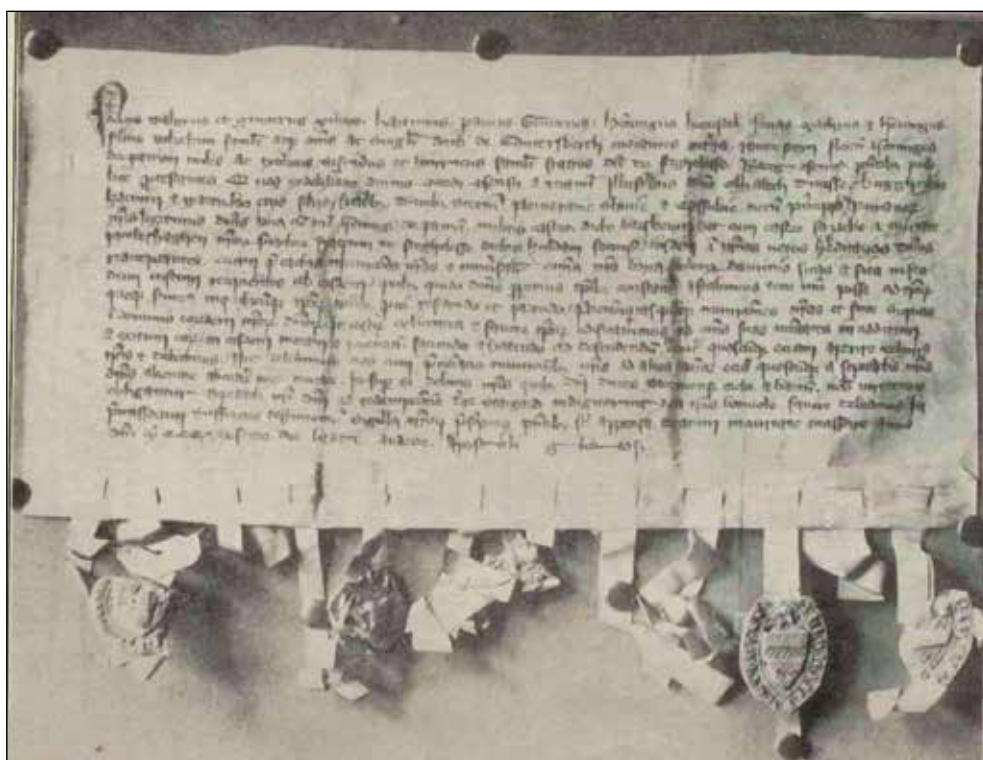
Zusammenfassung

Geschlecht von Steglitz (Szczyglicz?) im Land Stargard und in Neumark im Mittelalter

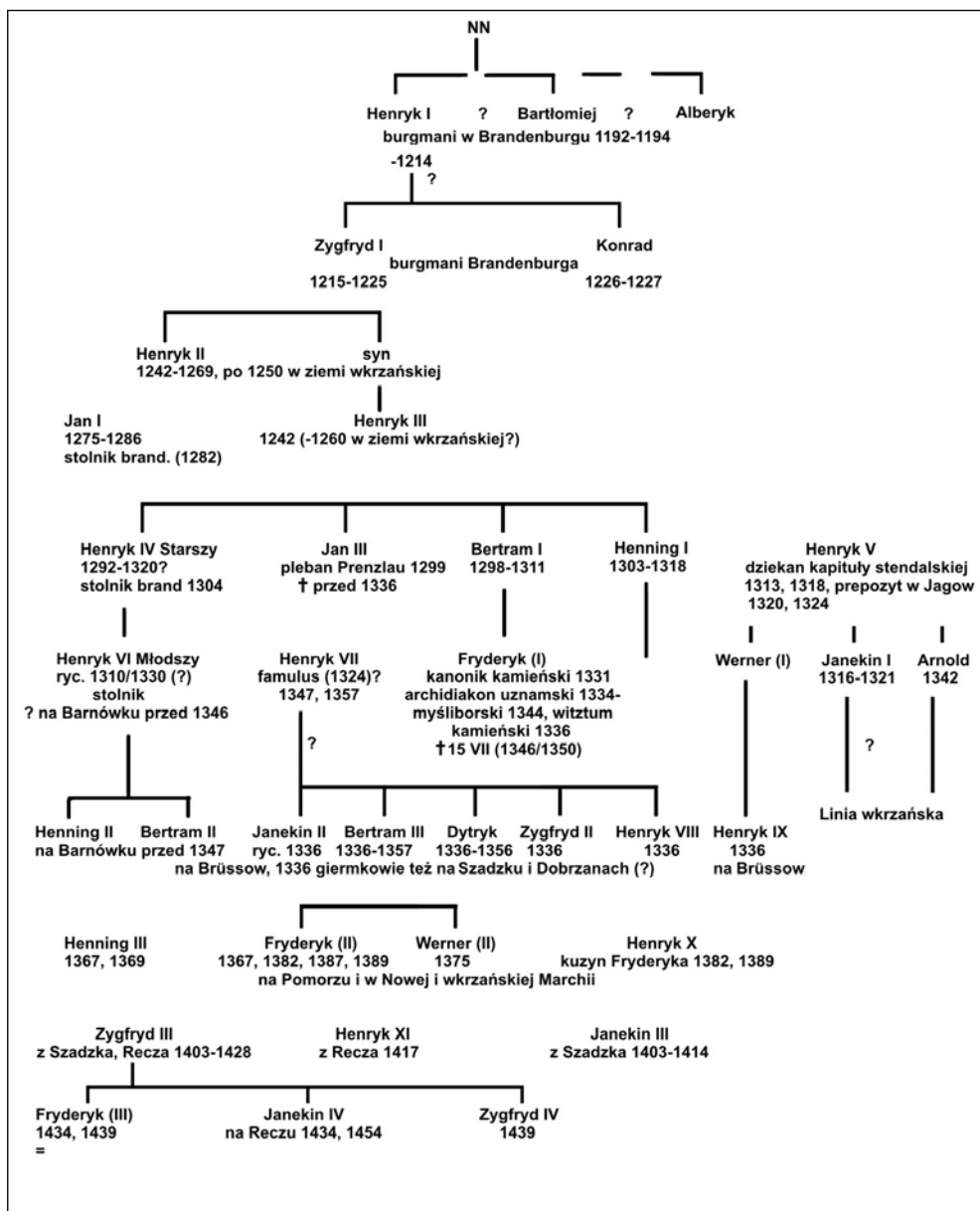
Das Familiengeschlecht Steg(e)litz führte im Zeitraum vom 12. bis zum 14. Jh. eine Wanderung aus Thüringen über Mark Brandenburg (Mittelmark, Altmark, Ückermark) bis nach Herzogtum Pommern und Neumark aus. Diese Abhandlung enthält eine Übersicht über die Geschichte und die Vertreter dieser Familie, insbesondere östlich der Oder. In Pommern (in Land Stargard) war ihr wichtigstes Lehnsgut im 14. und 15. Jh. die Stadt Freienwalde i. Pommern (heute Chociwel) und die Burg Saatzig (heute Szadzko). Dieser Grundbesitz fiel dem Geschlecht zusammen mit einem Teil der Stadt Reetz (heute Recz) in der benachbarten Neumark zu, daher stand es in den Jahren 1402–1454 im Verhältnis der Lehnsabhängigkeit vom Deutschen Orden und spielte eine wichtige Rolle in seinem militärischen und diplomatischen Dienst.

Ryc. 1. Herb rodu Steg(e)litz (wg Mülverstedt 1880, 90, tab. 54)

Ryc. 2. Dokument z 30 listopada 1336 r. (wg Knack 1936, 60)

Ryc. 3. Tabliczka genealogiczna Steglitzów pomorskich i nowomarchijskich